

Litteratur

Kan fengsel forsvares? En KROM-bok redigert av Aslak Syse. Pax, Oslo 1972.

Kan fengsel forsvares? er en samling artikler med utspring i et seminar afholdt af KROM (Norsk forening for kriminalreform) i efteråret 1971. Artiklerne, der svarer til foredrag eller indlæg på seminaret, er bearbejdet og eventuelt udvidet af forfatterne selv. Bogen falder ind i en lille række af seminarrapporter. Dens umiddelbare forgænger er *I stedet for fengsel* (red. Rita Østensen — Pax, Oslo 1970), der også findes i svensk redaktion med et lidt divergerende udvalg af artikler: *I stället för fängelse* (red. Hans Nestius — Verdandi-debatt, Prisma, 1970). Også den svenske *Behandling som straff* (red. Hans Nestius — Verdandi-debatt, Prisma, Stockholm 1969) må betragtes som en forgænger. KROM har yderligere været aktiv på den litterære front med bøger som *Fangeliv* (En antologi af indsatte, red. Anne Marit Thorsrud — Pax, Oslo 1969), *Øye for øye* (Fra siste års kriminaldebatt — Pax, Oslo 1969) og *Dømt til sikring* (red. Odd Steffen Dalgard — Pax, Oslo 1970).

Den kriminalpolitiske debat følger jo i store træk de samme linier i de nordiske lande. *Kan fengsel forsvares?* og de andre nævnte bøger kan derfor studeres med stort udbytte af kriminalpolitisk engagerede i alle de nordiske lande.

Hovedtemaet i *Kan fengsel forsvares?* er *myten*. Bogens hensigt er at berøve fængslet den legitimitet, som myterne har givet det. Myten er i sit udgangspunkt digtning — som f. eks. de klassiske græske myter eller de norske folkeeventyr. I denne digtning fremstilles virkeligheden ikke som den er. Der skabes en egen verden, mytens verden. „Mytens verden imøtekommer sterke behov og ønsker hos oss. I den fremstilles en verden som er mer i overensstemmelse med våre ønsker enn den virkelige verden er. Det er mer fart og spenning over mytens verden, den er festligere, morsommere, triveligere, mer tiltalende og full av forlokkende innfall og hendelser, enn den mer trivielle, barske og vanskelige virkelighet. Mytens verden øver derfor sterk tiltrekning på oss, samtidig som vi ofte viker tilbake for realitetenes verden. Hva er da mer naturlig enn å begynne å leve i mytens verden og å fortrenge den virkelige verden?“ (Odd Wormnæs, s. 38). I øvrigt gennemfører Odd Wormnæs i sit indlæg „Om myter og mytedannelse i kriminalpolitikken“ en interessant semantisk analyse af den norske Fængselslov. Hans tese er, at Fængselsloven gennem sin ordbrug i høj grad profiterer på sædvanlige, venlige associationer hos folk flest (f. eks. „enrom“, når det drejer sig om straffecelle). Nok er det ikke lovens opgave at give et dækkende billede af det, der faktisk foregår. Men mange mennesker får dannet deres forestillinger om fængsler og fangebehandlingen ved at læse Fængselsloven og andre autoritative kilder,

f. eks. den oplyste almenhed, politikere, jurister, studenter osv., dvs. mennesker, som har eller kan komme til at få indflydelse på udformningen af strafferetsplejen. Denne synsvinkel er ganske tankevækkende. Og så kan den endda anlægges på mange andre juridiske tekster. — Tilpasningen af fængselsprogbrugen til behandlingsideologien (f. eks. fængsler = correctional facilities) berøres af David Ward i indlægget „Myten om behandlingsfængslet“. Han beskriver i øvrigt konsekvenserne af indførelsen af behandlingsideologien i det californiske fængselsystem. Hans konklusion er, at behandling som tilnærmedes måde er blevet overvurderet som forklaringsmodel og som løser af kriminalitet. Den har fjernet opmærksomheden fra sociale, økonomiske og politiske træk ved det amerikanske samfund, som fremelsker lovbrud af forskellig art hos så godt som alle borgere.

De andre artikler er Thomas Mathiesen: „Fængselsvesenets ideologi 1600—1970“, Edvard Befring: „Myten om pedagogikk under tvang“, En tidligere indsat: „Myten om arbejdsfængslet“, Göran Elwin: „Noen teser om almenprevensjonen“, Nils Christie: „Om forskningens avmytologisering — individualprevensjon og almenprevensjon“ (tidligere offentliggjort i Lov og rett 1971 s. 49 ff), Sam O. Kjenne: „Fra „Balladen om de sementerte liv““, Wiggo Røine: „Myten om „samarbeid“ og „demokrati“ i fængslene“, Dag Victor: „Framtidens myter — hva får vi å slåss mot?“ samt Aslak Syse: „Fængslet — en koloss på leirføtter“.

Her er tale om en kriminalpolitisk artikelsamling på et godt fagligt niveau. Samtidig er den — bortset desværre fra Göran Elwins indlæg — let tilgængelig. Den kan anbefales til alle kriminalpolitisk interesserede.

Mogens Moe.

Thomas Mathiesen: Det uferdige. Bidrag til politisk aksjonsteori. Pax, Oslo 1971. 132 s.

Det uferdige indeholder fire „arbejdsnotater“, som forfatteren kalder det. Den praktiske baggrund er hans velkendte aktivitet i KROM (Norsk forening for kriminalreform). Nu præsenterer han en teori for denne aktivitet, en teori, som han samtidig betragter som anvendelig for andre former for „ophævende“ politisk virksomhed. I en kort anmeldelse er det ikke muligt at gengive en hel tankebygning, men jeg skal forsøge at give et par antydninger.

Det længste arbejdsnotat hedder „Om organisering blant de utstøtte“. Det giver en meget detaillert og spændende beskrivelse af udviklingen i en fangestrejke i Sverige i 1970 og af de efterfølgende forhandlinger mellem fanger og fængselsmyndigheder. Resultaterne af de langvarige forhandlinger blev meget små. Det skyldes, at fanger ikke har nogen magt. Modsat f. eks. arbejderne på en fabrik er de ikke bidragsydere til det system, de befinder sig i. Fangerne kan imidlertid

blive bidragydere til organisationer uden for fængslerne, f. eks. til KROM, eller måske til radikale politiske ungdomsorganisationer.

„Om det negative“ består i en meget stærk understregning af, at det kortsigtede reformarbejde ikke bør kompromittere det langsigtede mål; reformarbejdet bør kun vedrøre sådanne ændringer, som fjerner større eller mindre dele, som systemet i øvrigt er mere eller mindre afhængigt af (f. eks. ophævelsen af de særlige forholdsregler over for løsgængere). „Positive“ reformer bør undgås, thi de forbedrer eller udbygger systemet således, at det fungerer mere effektivt (f. eks. en øgning af behandlingspersonalet). På den anden side ligger der ikke i denne teori noget krisemaksimeringssynspunkt.

„Om aksjonsforskning“ giver en definition af aktionsforskning. Denne er karakteristisk ved at bestå i en kombination af informationsudhentning med et bevidst forsøg på realisering af bestemte praktiske eller politiske værdier, hvor realiseringen af de sidstnævnte værdier kommer i første række. At der er tale om mere end aktion viser sig ved en bevidsthed om systematisk informationsudhentning. Aktionsforskning kan meget vel have en anden retning end forfatterens egen virksomhed. F. eks. er det også aktionsforskning, når et reklamebureau følger en kampagne op med systematisk informationsudhentning i den hensigt at forbedre kampagnen.

„Det uferdige“ er bogens centrale arbejdsnotat — og også det vanskeligst tilgængelige. Det giver en generel model for politisk aktion. Ifølge denne virker et budskab bedst, når det er ufærdigt, dvs. antydet og fremmed for systemet; at det er antydet, vil sige, at konsekvenserne af dets praktiske iværksættelse ikke er klarlagt; at det er fremmed, vil sige, at det bygger på egne præmisser, som på et eller flere punkter modsiger systemets. Når det fremmede budskab blot er antydet, kan det ikke uden videre afvises af det tilfredse medlem af det gamle system, det bliver en konkurrerende modsigelse (i modsætning f. eks. til et dogmatisk marxistisk-leninistisk budskab). Ud fra denne tankegang har det været vigtigt at undgå, at KROM blev placeret som enten en „revolutionær“ eller en „reformistisk“ organisation.

Bogen kan anbefales til alle, der interesserer sig for teorier bag kriminalpolitikken. I første omfang vil det være rimeligt at se, om teorien kan holde på det kriminalpolitiske område. Det stiller meget høje ideale krav at arbejde efter den.

Mogens Moe.

Per Holmberg: Makt och vanmakt. Tidens Samhällsstudier. Tidens förlag, Stockholm. 1971. 178 s.

Forfatteren er kendt for sin indsats i den svenske LO og den svenske „låginkomstutredningen“ samt for en livlig aktivitet som debattør i den socialpolitiske og økonomisk politiske debat i Sverige.

Den foreliggende bog er en samling af populære artikler og indlæg

i dagens debatter siden midten af 1960'erne. Kun indledningen og det afsluttende mere generelle kapitel er skrevet til bogen i 1971.

Alle kapitler tager et eller andet aspekt af magtproblemet eller lighedspøblemøtet op til behandling, og forfatteren sætter sin lid til, at det må være fra de svenske „folkrørelser“ løsningen på disse problemer skal komme for Sveriges vedkommende. Med „folkrørelserne“ tænker han især på den politiske og den faglige arbejderbevægelse og på forbrugerkooperationen. Det lighedspøblemøtets bodemiddel, som disse „rørelser“ skal finde, ligger især i en løsning af lavtlønsproblemet.

Det er ikke et videnskabeligt arbejde — heller ikke populær-videnskabeligt — der her er tale om. Det er en samling politiske artikler skrevet med sympatisk engagement af en kyndig og velorienteret forfatter, der ikke gør noget alvorligt — ihvert fald ikke gennemført — forsøg på at se sagen fra mere end én side. Forfatteren erklærer sig selv som reformistisk socialist, og revolutionære socialister såvelsom ikke-socialister må derfor formodes på forhånd at være uenige med ham på nogle om ikke på alle punkter.

Nogle af artiklerne i bogen er nok for internt svenske til at have interesse uden for dette land. Det gælder den relativt private artikel om Marcus Wallenberg fra 1967, der indleder samlingen. Artiklerne fra 1965: Aspekter på lönefrågan og Löneklyftorna i forskningsljus samt artiklen fra 1969: Våra okända lokala förhandlingar, har ligeledes begrænset interesse uden for Sverige og formentlig overvejende historisk interesse i Sverige.

De øvrige artikler i bogen kan læses både med udbytte og fornøjelse, selv om man eventuelt ikke skulle være enig med forfatteren, der oplagt har et meget unuanceret syn på andre samfundsopfattelser end den, han selv hylder. Han undervurderer således klart de reformistiske træk i den politiske konservatismes ideologi og det egalitære udgangspunkt for liberalismen. Han forfalder lidt til det demagogiske, når han insisterer på at bruge betegnelsen Fascisme om autoritære strukturer i erhvervslivet, der ikke behøver at have andet til fælles med den politiske Fascisme end netop en eller anden form for autoritær struktur.

Til gengæld har han klart blik for og mod til at sige det, at „...en hög grad av direkt demokratiskt inflytande i den formella beslutsprocessen kan leda bort från det ur reellt demokratiska synpunkter viktigaste.“ Bemærkningen falder i forbindelse med en omtale af medlemsindflydelsen i „folkrørelserne“; men den kan opfattes som en mere generel advarsel mod at gøre nærdemokratiet alfor nærsynet.

De generelle målsætninger er det meget svært at være uenig med Per Holmberg i; men dem har han også til fælles med næsten et hvilken som helst økonomisk og socialt støtteprogram i nyere tid. Et sådant program kan vel kortest karakteriseres med det gamle engelske reklameslogan for korsetter, som Elisabeth Ewing fortæller om: “It controls the large, supports the small, uplifts the drooping.”

Preben Wolf.

Helga Einsele, Johannes Feige & Heinz Müller-Dietz: Die Reform der lebenslangen Freiheitsstrafe. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1972. 105 s. DM 22,80.

I den kriminalpolitiske debat har de meget langvarige frihedsstraffe ligesom stået i skygge af de helt korte frihedsstraffe. I og for sig kan dette næppe undre. De korttidsstraffede er jo de mange, livstidsfangerne de få. Men som professor *Heinz Müller-Dietz* fra det kriminologiske institut i Saarbrücken har formuleret det, så gives der „keine Korrelation zwischen der Zahl der Gefangenen und dem Gewicht der mit der Inhaftierung verbundenen Fragen: Die menschlichen Schwierigkeiten sprechen für sich selbst“.

Sammen med professor Thomas Würtenberger udgiver Müller-Dietz serien „Beiträge zur Strafvollzugswissenschaft“, hvori det nyudkomne (10.) hæfte beskæftiger sig med spørgsmålet *Die Reform der lebenslangen Freiheitsstrafe*.

Det pågældende hæfte indeholder tre afhandlinger: *Johannes Feige* og *Helga Einsele* bidrager med henholdsvis „Vom Vollzug der lebenslangen Freiheitsstrafe“ (s. 1—24) og „Zur lebenslangen Freiheitsstrafe. Erfahrungen in einer Frauenanstalt“ (s. 25—34). — Forfatteren til det sidstnævnte bidrag er chef for kvindefængslet i Frankfurt/M.

Hovedbidraget om „Lebenslange Freiheitsstrafe und bedingte Entlassung“ (s. 35—105) har Müller-Dietz selv leveret. I den tyske forbundsrepublik er det — således som det også er tilfældet i Danmark — udelukket at prøveløslade livstidsfanger. Strafafsoningen kan for disses vedkommende kun afbrydes ved benådning, der i de forskellige delstater først finder sted efter forløbet af endog meget lange åremål. Med rette fastslår forfatteren: „Ein hinreichendes Äquivalent für den Ausschluss der bedingten Entlassung bildet daher die Begnadigungspraxis nicht“ (s. 73).

I medfør af § 26 StGB kan en domfældt i almindelighed opnå prøveløsladelse, når han har udstået $\frac{2}{3}$ af straffetiden, dog mindst 3 måneder. Müller-Dietz går ind for, at livstidsfanger bør kunne prøveløslades efter forløbet af 10—15 år, og fremsætter (s. 94—95) ikke færre end tre forskellige forslag til en ny § 26a StGB, der vil muliggøre dette.

De her sammenstillede „Beiträge zur Problematik der lebenslangen Freiheitsstrafe“ tilstræber, ifølge forordet, ikke alene at give et indblik „in die gegenwärtige Situation des Strafvollzugs an Lebenslänglichen“, men tillige at formidle et indtryk „vom gegenwärtigen Stand der Reformdiskussion“. En så pompøs programerklæring er det svært at leve op til. Det foreliggende hæfte formår det efter mit skøn heller ikke.

Müller-Dietz fremhæver i sit bidrag: „In der Problematik der lebenslangen Freiheitsstrafe sind strafrechtsdogmatische, kriminalpolitische und sozialwissenschaftliche Fragestellungen ineinander verstrickt“ (s.

60). Man kan derfor beklage, at den socialvidenskabelige problemstilling og metode ikke har øvet større indflydelse på fremstillingen. Argumentationen kan stort set karakteriseres som de lege ferenda betragtninger af gængs type. Systematisk indsamlede empiriske data findes der i hele hæftet så godt som ingen af.

Sv. Gram Jensen.

Richard F. Sparks: Local Prisons: The Crisis in the English Penal System. Cambridge Studies in Criminology vol. XXX. Heinemann, London, 1971. 147 s. £ 2.50.

En engelsk kommission planlagde i 1966 en undersøgelse der var beregnet at omfatte et udsnit på 15 % af det totale engelske fængselsbelæg på en bestemt dag. Planen blev opgivet, men professor Richard F. Sparks og dr. Winifred Cavenagh, der skulle have forestået projektet i Birmingham-området, fik mulighed for at gå videre med en undersøgelse af et udsnit på 25 % af belægget i Winson Green-fængslet i Birmingham. Denne undersøgelse, som nu er ført til ende af Sparks, blev udvidet på den måde at man indkoblede en række studier bygget på generelle kriminalstatistiske oplysninger om den engelske fangebefolkning, brugen af forskellige fængselstyper etc. Og det er i grunden dette generelle aspekt af fængselsstraffens problematik der dominerer denne publikation, medens materialet fra Winson Green udfylder billedet med mere specielle oplysninger. Der har bl. a. i Winson Green været lejlighed til at foretage en del sammenligninger mellem personer dømt til fængselsstraf og en ikke ubetydelig gruppe af bødeforfsonere. Man må formode at den sidstnævnte gruppe kunne have givet anledning til nærmere undersøgelser og overvejelser vedrørende bødeforfsoningens omfang, varighed og nødvendighed.

En tilskyndelse til at studere fængselsforholdene har ligget i den stærke stigning i fangetallet i England og i forskellige administrative planer om ændringer i systemet. Forf. har desuden interesseret sig for udviklingstendenser siden 1960'erne med hensyn til forholdet mellem forskellige strafferetlige sanktioner i domstolens praksis.

Tyngdepunktet i det engelske fængselsystem er de såkaldte "general local prisons", som i 1967 rummede 55 % af det gennemsnitlige totale belæg af mandlige domfældte, opgjort til henved 27.000. (Heti medregnes ikke "borstal" og andre institutioner for unge.) "General locals" har desuden et betydeligt belæg af varetægtsfanger og bødeforfsonere. Disse fængsler kan ikke sammenlignes med fx. danske arresthuse (bortset fra Vestre fængsel i København); de fleste er betydeligt større: nogle har omkring 1.000 indsatte. Der er 24 ialt, heraf 4 i London (navnene er velkendte: Brixton, Pentonville, Wandsworth og Wormwood Scrubs) og 5 andre store fængsler i storbyer. I modsætning til "special local prisons", "training prisons" og "central prisons", der alle findes både af åben og lukket type, er "general locals" alle luk-

kede. Det er gamle institutioner, stærkt overbelagte, har meget begrænsede muligheder for at holde de indsatte beskæftigede i rimelig grad og på fornuftig måde, og de præges i det hele af sikkerhedsforanstaltninger og restriktivt fængselsregime. Praktisk talt al afsoning begynder i "general locals"; de som overføres til anden anstalt er bl. a. førstegangsfanger og langtidsfanger, medens de mest problematiske grupper bliver tilbage under de ugunstige anstaltsforhold. Visse ændringer i fordelingsprincipperne er under udvikling i disse år.

Man kunne måske vente at forf.s opmærksomhed ville gå i retning af at argumentere for en reduktion i frihedsstraffens anvendelse. Han synes imidlertid at lægge til grund at engelsk retspraxis *ikke* i stigende grad vil komme til at anvende alternativer til frihedsstraf. Allerede af den grund — men også som følge af manglerne ved det gældende system — finder han det vigtigt at overveje fængslernes anvendelse og indretning. Han er skeptisk overfor dem der vil afskaffe de korte frihedsstraffe under 6 måneder; tendenser til fortsat overbelægning i institutionerne bør ikke forstærkes ved at man fjerner udmålingen af kort straf. Dette gælder navnlig med henblik på "general local prisons", hvis gennemsnitlige mandlige belæg på ca. 14.800 i 1967 var 4.000 højere end deres kapacitet. Opførelsen af nye og flere "general locals" bør have højere prioritet, og i disse fængsler bør man kunne gennemføre nogle af de eksperimenter som nu overvejende planlægges i andre institutioner. Man bør overveje at placere eller beholde fængslerne i store og mellemstore byer, hvor en betydelig del af de domfældte kommer fra og skal bo efter løsladelsen. Både åben og lukket type af "general locals" bør komme i betragtning (af det engelske fængselsvæsens totalbelæg i 1967 sad kun 15 % i åbne institutioner). Man bør undgå anstaltsskift under fuldbyrdelsen, bortset fra tilfælde hvor indledende anbringelse i modtagelses- eller klassifikationsafdeling er hensigtsmæssig. Og sammenblandingen af funktioner — fuldbyrdelse, varetægt, bødeafsoning m. v. — bør opgives.

Sparks' undersøgelse er overvejende af interesse med henblik på engelske forhold, og det forekommer begrænset hvad de statistiske analyser har kunnet afdække af problemer; mange konklusioner kan vist i lige så høj grad baseres på mere umiddelbare iagttagelser. Men det er værdifuldt at forskningen tager fat på problemer som de her behandlede, — problemer der også har aktualitet mange andre steder: den anstaltsmæssige fordeling af de fængselsdømte, anstaltens placering, prioritering af byggeprogrammer, anstaltsskift under fuldbyrdelsen, brugen af åbne og lukkede anstalter, adskillelsen af fuldbyrdelse og varetægtsfængsling o.s.v.

Opmærksomheden skal henledes på nogle tillæg til afhandlingen, hvor metodologiske spørgsmål behandles, bl. a. Appendix A med matematiske modeller for et fængselssystem.